Ammatillisten oppilaitosten
ja ammattikorkeakoulujen
opettajat ja asiantuntijat AO ry

Lausunto

7.10.2025

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto

Asia: HE 99/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026

Viite: kirjallinen lausuntopyyntönne 1.10.2025

Teema: Ammatillinen koulutus (luvussa 29.20), talousarvioesityksen keskeiset painotukset ja kipupisteet, ml. oppimisen tuen vahvistaminen toisella asteella.

Ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen opettajat ja asiantuntijat AO kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto hallituksen esityksestä esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026.

Nykyinen hallitus on toteuttanut useita ammatillista toisen asteen koulutusta koskevia uudistuksia. Ammatillisten oppilaitosten saaman rahoituksen perusteet muuttuvat 1.1.2026 alkaen, oppimisen tukea uudistetaan 1.8.2026 alkaen ja osa oppilaitoksista otetaan mukaan toiminnanohjauksen kokeiluun 1.1.2026 - 31.12.2033. Hallituksen keväällä ja syksyllä 2024 tekemät mittavat rahoitusleikkaukset vesittävät osan uudistuksista. Vaikka oppimisen tukeen on tulossa 10 miljoonan lisäpanostus, aiheuttivat hallituksen tekemät leikkaukset silti noin 140 miljoonan vajeen ammatilliseen koulutukseen vuonna 2025. Tämä näkyi oppilaitoksissa konkreettisesti yt- ja muutosneuvotteluaaltona ja opettajien sekä muun henkilöstön irtisanomisina. Kun huomioidaan lisäksi aiempien hallitusten (esim. Sipilä, Katainen ja Stubb) tekemät leikkaukset sekä kuntien valtionosuuksiin tehtyjen rahoitusleikkausten vaikutukset peruspalveluihin, ovat vaikutukset olleet ammatillisen koulutuksen toiminnan järjestämiseen varsin negatiivisia.

Ammatilliset koulutuksen rahoitus ja uusi tuloksellisuuteen painottuva rahoituslaki (1079/2024) sekä asetus rahoituksen laskentaperusteista eivät tue hallituksen tavoitetta laadukkaan ja riittävästi lähiopetusta sisältävän tutkintokoulutuksen järjestämistä oppivelvollisille ja muille tutkintoa vaille oleville.

Ammatillisen koulutuksen rahoituksesta käytetään opetukseen vain 50 % tai jopa alle sen. Opetuksen määrä on vähentynyt merkittävästi viimeisen 10 vuoden aikana. Opiskelijoiden ja opettajien näkökulmasta olisi järkevää, jos opetus- ja kulttuuriministeriö tarkemmin säätelisi ammatilliseen koulutukseen annettavaa rahoituksen kohdistumista lähiopetukseen ja oppimisen tukeen. Käsitteet osaamisperusteisuus ja osaaminen ovat omalta osaltaan häivyttäneet käsitystä siitä, että asiat pitää ensin opiskella ja oppia, ennen kuin voidaan puhua osaamisesta. Samalla on hämärtynyt tiedon merkitys osaamisessa.

Työelämän osaamisvaatimukset ja erityisosaamistarpeet lisääntyvät jatkuvasti. Ammattiin kasvaminen edellyttää laadukasta opetusta ja riittävää määrää opettajan antamaa lähiopetusta. Tämä on edellytys jatkuvalle oppimiselle ja koskee näin ollen myös toisen tutkinnon suorittamista.

Koska osaamispisteen mitoituksesta on vaikea muodostaa käsitystä, **AO toteaa, että se tulee määritellä opetustunteina ja opiskelijan tulee minimissään saada 18 tuntia opetusta/osaamispiste.**

Rahoitus määräytyy osaamispisteiden, tutkintojen ja osatutkintojen, jatko-opintoihin siirtymisen sekä työllistymisen perusteella. Tämä johtaa siihen, että koulutusten pituudet määritellään jo lähtökohtaisesti alle kolmeksi vuodeksi. Perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen tulevilla opiskelijoilla noin 25:llä prosentilla on jonkin asteinen tuen ja avun tarve. Jotta nämä opiskelijat voivat suorittaa osaamispisteitä ja valmistua alle kolmessa vuodessa, on käytännössä vaatimustasoa alennettava. Tämä johtaa osaamistason heikkenemiseen. Kauppakamarien osaajakyselyn (17.9.2025) mukaan yli 80 prosenttia yrityksistä kokee nuorten osaamistason ja valmiuksien haastavan niiden kilpailukykyä tulevina vuosina.

Ammatillisen koulutuksen rahoitus ja uusi rahoituslaki sekä asetus rahoituksen laskentaperusteista eivät tue oppimisen tuen uudistusta

Perusopetuksen oppilaista noin 25 % tarvitsee jonkin asteista tukea. Suurin osa heistä siirtyy ammatilliseen koulutukseen joko tutkintoon johtavaa koulutuksen tai tutkintokoulutukseen valmentavaan (TUVA) koulutukseen peruskoulun jälkeen. Vipusen tilaston mukaan noin yhdeksälle prosentille oppivelvollisista tehdään erityisen tuen päätös. Kaikista oppivelvollisista erityisen tuen päätös on noin 23:lla prosentilla. Tämä heijastuu oppilaitosten arkeen poissaoloina, käyttäytymisongelmina, motivaation puutteena, elämänhallinnan haasteina, ahdistuneisuutena, päihdeongelmina ja erilaisina avun sekä tuen tarpeina.

Oppimiseen liittyvät ongelmat ovat vain yksi osa tätä moniammatillista ja monialaista yhteistyötä vaativaa avun ja tuen tarvetta. **AO toteaa, että oppilaitosten ja opettajien arjen todellisuus sekä vaatimukset ovat vaikeasti sovitettavissa rahoitusmalliin, josta 50 % tulee tuloksellisuudesta.**

Uudessa rahoitusmallissa ei ole erikseen kohdennettu rahoitusta tukiopetukseen tai erityiseen tukeen, vaan käytännössä niihin vaikuttavat keskeisesti koulutuksen järjestäjän taloudellinen tilanne, arvovalinnat ja harkinta niiden tarpeesta. Osaan voitaisiin vastata riittävällä lähiopetuksen määrällä, jolloin useampi opiskelija pysyisi opetuksessa mukana. Tällöin tukiopetuksen ja muiden oppimisen tuen keinojen tarve vähenisi. **AO toteaa, että oppivelvollisten rahoituksen pitää perustua malliin, jossa vähintään 90 % rahoituksesta tulee toteutuneiden opiskelijavuosien perusteella.**

Jatkuvan oppimisen painopisteen siirtäminen ei huomioi rahoituksen suhteen alan vaihtajia eikä nk. säädeltyjä ammatteja, joissa tarvitaan koko tutkinnon suorittaminen kelpoisuuden saamiseksi

Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen ja asetus ammatillisen koulutuksen rahoituksen laskentaperusteista eivät tue jatkuvaa oppimista. Rahoituksen painokertoimet kannustavat koulutuksen järjestäjiä suuntaamaan koulutusta voimakkaasti vailla aiempaa tutkintoa oleville. Samanaikaisesti työikäisten kouluttautumisen tarpeet tulevat liian heikosti tunnistetuiksi ja huomioiduiksi. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot tulee tunnistaa jatko-opintoina ja osaamis- ja koulutustason nostona. Jatkuvan oppimisen ja tutkintoa pienempien koulutusten (tutkinnon osat) varaan talousarvioesityksessä luotetaan liian paljon.

Kohtaanto-ongelman korjaamiseksi ammatillisen koulutuksen ja tutkintojen merkitys alanvaihtajille on keskeistä. Jatkossakin tulee työuran aikana olla mahdollista kouluttautua ja pätevöityä uuteen ammattiin ilman, että koulutuksen järjestäjä joutuu kompensoimaan rahoitusta esim. oppivelvollisten perustutkintokoulutuksesta. Koska aikuiskoulutustuki on lakkautettu, on uuden

ammatin hankkiminen taloudellisesti haasteellista. Työnantajilla ei ole laajassa mitassa halua tai valmiutta osallistua koulutusten kustannuksiin.

AO toteaa, että edellä esitetyn perusteella jatkuvan oppimisen mahdollisuudet ovat kaventuneet merkittävällä tavalla.

Osaavan työvoiman saaminen ja koulutustason nosto ei helpotu

Talousarvioesityksessä lähdetään siitä, että ammatillisen koulutuksen tuloksellisuuden tavoitteet palkitsevat aiempaa enemmän työllistymistä ja jatko-opintoihin siirtymistä. Tämä ei AOn näkemyksen mukaan ole realistista. Aiemmin tehdyt leikkaukset ja nykyinen rahoituslaki sekä sitä täsmentävä asetus heikentävät erityisesti toisen tutkinnon suorittamisen mahdollisuutta. Ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin kohdistuessaan ne tulevat heikentämään ammattitaitoisen työvoimaan saantia ja työllisyysasteen kohoamista.

Hallituksen tavoitteena on lisätä korkeakoulutettujen määrää. Pelkästään lukioväylän kautta tämä ei onnistu. Koska opetuksen määrän väheneminen kohdistuu erityisesti yhteisiin tutkinnon osiin, heikkenee ammattiin opiskelevien opiskelijoiden mahdollisuus ja motivaatio hakeutua jatko-opintoihin ja selviytyä niistä. Tämä johtaa siihen, että ammattikorkeakoulujen on laskettava vaatimustasoaan läpäisyasteen varmistamiseksi. Näin mallista syntyy itseään toteuttava entisestään osaamis- ja koulutustasoa heikentävä leikkuri.

Helsingissä 7.10.2025

Ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen opettajat ja asiantuntijat AO ry

Jaana Antila
Koulutuspoliittisen
työryhmän puheenjohtaja

Tuija Mäntsälä
Puheenjohtaja